

УДК 378: 011.3 - 051: 373.3: 17.022.1

Хомич Лідія Олексіївна — доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: ukrlida@ukr.net

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ - ОСНОВА МОРАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У публікації автор акцентує увагу на проблемі морально-патріотичного виховання майбутнього вчителя початкової школи. Основою морально-патріотичного виховання є загальнолюдські цінності, серед них - віра, надія, любов, гідність, сумлінність, правдивість, досконалість, чесність, милосердя, життя, справедливість тощо. Формування ціннісного ставлення майбутнього вчителя початкової школи спрямоване на вільний саморозвиток особистості, збереження її індивідуальності, виховання такого громадянина-патріота, який здатен забезпечити високий рівень розвитку культури держави, її престиж та гідне місце в цивілізованому світі. Це дозволить йому у майбутній професійній діяльності сприяти розвитку в молодших школярів моральних почуттів, громадянськості і патріотизму. Головним обов'язком вчителя початкової школи є утвердження в молодших школярів принципів загальнолюдської моралі.

Ключові слова: морально-патріотичне виховання; загальнолюдські цінності; цивілізаційні цінності; національні і громадянські цінності; вчитель початкової школи.

Khomych Lidia Alekseevna — doctor of education, professor, Deputy Director for Scientific Work of the Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAPS of Ukraine

E-mail: ukrlida@ukr.net

HUMAN VALUES ARE THE BASIS OF THE MORAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF THE FUTURE TEACHER IN AN ELEMENTARY SCHOOL

Summary. In the publication the author focuses on the problem of moral and patriotic education of the future teacher of primary school. It is proved that the teacher must solve the problem of patriotic education of students through the formation of universal values of their pupils. It is found that solving this important problem is organically connected with the rethinking of the professional training of the future teacher of primary school. That is why its content should be directed to the moral and patriotic education, the formation of

universal values in the studying and educational process, which will contribute to the future professional development of the younger students of moral feelings, citizenship and patriotism.

The author proves that the basis of the modern educational process should be Man as the highest value, and the content of education should be directed to the development of value moral attitude of the individual to the social and natural environment of the world and to itself.

It is determined that the basis of moral and patriotic education are universal values, among which are faith, hope, love, dignity, integrity, truthfulness, perfection, honesty, mercy, life, justice, etc. The formation of the value attitude of the future teacher of primary school is aimed at the free self-development of the individual, the preservation of his individuality, the upbringing of such a patriot, who is capable of ensuring a high level of development of the state's culture, its prestige and a worthy place in a civilized world. This will allow him in future professional activities to promote the development of younger students of moral feelings, citizenship and patriotism. The main responsibility of the primary school teacher is to affirm the principles of universal morals in junior pupils.

Key words: moral and patriotic education; human values; civilization values; national and civic values; elementary school teacher.

Хомич Лидия Алексеевна — доктор педагогических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины

E-mail: [ukrlida\(a\),ukr.net](mailto:ukrlida(a),ukr.net)

ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ - ОСНОВА НРАВСТВЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация. В публикации автор акцентирует внимание на проблеме нравственно-патриотического воспитания будущего учителя начальной школы. Основой нравственно-патриотического воспитания являются общечеловеческие ценности, среди них - вера, надежда, любовь, достоинство, добросовестность, правдивость, совершенство, честность, милосердие, жизнь, справедливость и другие. Формирование ценностного отношения будущего учителя начальной школы направлено на свободное саморазвитие личности, сохранение ее индивидуальности, воспитание такого гражданина-патриота, который способен обеспечить высокий уровень развития культуры государства, его престиж и достойное место в цивилизованном мире. Это позволит ему в будущей профессиональной деятельности способствовать развитию у младших школьников нравственных чувств, гражданственности и патриотизма. Главной

обязанностью учителя начальной школы является утверждение у младших школьников принципов общечеловеческой морали.

Ключевые слова: морально-патриотическое воспитание; общечеловеческие ценности; цивилизационные ценности; национальные и гражданские ценности; учитель начальной школы.

Постановка проблеми, її актуальність. Процес глибинних змін у житті нашого суспільства висуває як пріоритетну освітню проблему - відтворення в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, формування в учнів громадянської активності, соціально значущих якостей, які вони зможуть проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини. Науковці переконані в тому, що розв'язати цю проблему має вчитель через формування у своїх вихованців загальнолюдських цінностей. Як наголошує І. Бех, розвиток у вихованця почуття цінності іншої людини може успішно здійснюватися за умови своєчасного блокування у нього Его-потягів, які деструктивно впливають на моральну сферу особистості [2]. Розв'язання цієї важливої проблеми органічно пов'язане із переосмисленням професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Її зміст слід спрямовувати на морально-патриотичне виховання, формування загальнолюдських цінностей у навчальному і виховному процесі, що сприятиме у майбутній професійній діяльності розвитку у молодших школярів моральних почуттів, громадянськості і патріотизму.

Аналіз стану дослідження проблеми. Теоретичний аспект морального і патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги і психологи (Б. Ананьев, П. Блонський, Г. Ващенко, О. Духнович, Г. Костюк, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Я. Чепіга та ін.), які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості. Видатний український педагог зазначав, що «...патриотичне виховання школярів доцільно здійснювати на національних цінностях, серед яких провідними є любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й Батьківщини» [11, с. 256]. Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням морального і патріотичного виховання та громадянських якостей особистості - І. Бех, Н. Волошина, О. Вишневський, Ю. Руденко, Г. Тарасенко, К. Чорна, О. Шестопалюк та ін.

У сучасній педагогічній науці проблема формування системи цінностей майбутнього вчителя актуалізується при вирішенні ряду питань: гуманізації навчально-виховного процесу в закладів вищої освіти (С. Гончаренко, Є. Зеленов, В. Кремень, І. Смолюк, Р. Скульський, Г. Шевченко та ін.); формування особистості вчителя, його професійно-

педагогічної культури (О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Лавріненко, О. Мороз, С. Сисоева, О. Федій та ін.).

Отже, актуальним є перехід до гуманізації та гуманітаризації педагогічної освіти, яка має стати чинником розвитку свідомості, тобто розвитку культури мислення і культури почуттів особистості майбутнього вчителя початкової школи. Це передбачає усвідомлення ним, перш за все, моральних, духовних, естетичних цінностей, які складають мету існування людини. В числі цих цінностей - гідність людини, любов до ближнього, гармонія з природою, вічні моральні заповіді «не убий», «не вкради», «шануй матір свою і батька свого», які не дивлячись на давність, здатні оновлюватися й відроджуватися в кожному нову епоху.

Основою сучасного навчально-виховного процесу має бути Людина як найвища цінність, а зміст освіти необхідно спрямовувати на розвиток ціннісного морального ставлення особистості до соціального і природного оточуючого світу і до самої себе. Ціннісне ставлення передбачає поєднання інтересів викладача і студента, спрямованих на вільний саморозвиток особистості, збереження її індивідуальності, виховання такого громадянина-патріота, який здатен забезпечити високий рівень розвитку культури держави, її престиж та гідне місце в цивілізованому світі.

Оскільки ціннісні орієнтації є невід'ємною складовою розвитку особистості, її відносин, спрямованості і мотиваційно-потребової сфери, тому в сучасних умовах необхідно у вищому закладі педагогічної освіти формувати особистісну систему цінностей у майбутніх вчителів початкової школи.

Єдиного підходу про класифікацію цінностей немає. З погляду ієрархій, тобто розташування цінностей відповідно тієї ролі, що вони відіграють у житті суспільства і людини, виділяються три групи цінностей. По-перше, цінності, що мають другорядне значення для людини і суспільства. По-друге, цінності повсякденного попиту і повсякденного побуту (матеріальні і духовні цінності). І по-третє, вищі цінності, які відображають фундаментальні відносини і потреби людей. Вищі цінності, як правило, носять загальнолюдський характер. Вищі цінності - мир, життя людства, цінності суспільного ладу, уявлення про справедливість, волю, права й обов'язки людей, дружбу, любов, довіру, родинні зв'язки, цінності діяльності (праця, творчість, творення, пізнання істини), цінності самозбереження (життя, здоров'я), цінності самоствердження і самореалізації, цінності, що характеризують вибір особистих якостей: чесність, хоробрість, вірність, справедливість, доброта та ін. [5].

Фахівці налічують десятки й навіть сотні цінностей. Відомим є поділ їх на загальнолюдські, національні, громадянські, духовні, особистісні цінності тощо. Зокрема академік І. Бех вважає, що «духовні цінності є адекватними індикаторами розвиненої особистості, за допомогою яких вона упізнається. Розвиненою особистістю можна вважати ту, яка досягла

вищого рівня духовного засвоєння навколишнього світу. Що б не сталося, вона на такому ж рівні має засвоїти і свій внутрішній світ, який часто буває для неї закритим. Тому слід формувати у вихованця здатність дедалі більше відкриватися самому собі, наближатися до найістотнішого в собі» [1, 127].

У сучасній педагогічній науці досліджується проблема формування цінностей, зокрема, нам імпонує система цінностей виховання і розвитку особистості, визначена О. Вишневським. Серед них: абсолютні, вічні цінності; національні цінності; громадянські цінності; сімейні цінності; цінності особистого життя; валео-екологічні цінності [3].

Система цінностей і якостей особистості розвивається й виявляється через її власне ставлення: до держави і суспільства, до себе, людей, природи, праці, мистецтва. Такий комплексний підхід має реалізуватися у змісті навчання і виховання, у викладанні усіх дисциплін вищого закладу педагогічної освіти. Як зазначають вчені (І. Бех, І. Зязюн) особливу увагу, при цьому, слід приділяти формуванню базової культури, в якій здійснюється навчально-виховний процес. Через призму культури майбутній вчитель формує професійно-педагогічні цінності, творчий потенціал і особистісні якості.

Мета статті полягає в обґрунтуванні системи загальнолюдських цінностей які складають основу морально-патріотичного виховання особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Результати дослідження. Майбутній вчитель початкової школи повинен не лише набути високої фахової кваліфікації, але й стати одночасно носієм цінностей та ідеалів культури українського народу, здатними до морально-патріотичного виховання учнів. Система цінностей майбутнього вчителя має формуватися у навчально-виховному процесі комплексно через наскрізні цивілізаційні цінності, які є невід'ємною складовою становлення цілісної особистості, серед них перевагу надаємо загальнолюдським цінностям.

Охарактеризуємо які саме загальнолюдські цінності мають бути сформовані в системі цінностей майбутнього вчителя початкової школи. В нашому дослідженні ми спиралися на позиції щодо проблеми змісту загальнолюдських цінностей у дослідженнях філософів, представників інших гуманітарних наук та педагогічної думки.

Процес орієнтації студентів в світі цінностей може бути представлений як процес сходження особистості до цінностей суспільства. Науковці дотримуються думку про гуманістичне спрямування цінностей суспільства і як домінуючі виділені такі цінності як істина (пізнання), добро, краса і близькі по значущості до них людина (щастя), праця (діяльність, творчість), вітчизна (свобода) - цінності, що є загальнолюдськими і такими, що виконують функцію соціальної домінуючі, орієнтації у всі часи розвитку суспільства [6].

Дослідниця Т. Скородумова виділяє такі цінності європейської

цивілізації: позиція особистості в суспільстві; розосередження влади в суспільстві; розділення влади на політичну і духовну, етичну; свобода особистості як загальнолюдська цінність, а також інші права людини; розділення політичної і економічної влади; свобода підприємництва; соціальна справедливість; політичний суверенітет, що належить кожному народу; право націй на самовизначення і свободу соціального вибору [10].

Серед В. вважає загальнолюдські цінності зведенням морально-етичних принципів, що дозволяють різним людям мирно уживатися в колективі. Дослідник наголошує на тому, що розвиток загальнолюдських цінностей визначає розвиток усієї цивілізації та її перспективи. Таким чином, спрямування навчально-виховного процесу у вищій школі повинно бути на засвоєння саме загальнолюдських (загальнопланетарних) цінностей [9].

Дослідник Зеленов Є. вважає, що загальнолюдські цінності - це система аксіологічних максим, зміст яких не пов'язаний безпосередньо з конкретним історичним періодом розвитку суспільства чи конкретною етнічною традицією, але, наповнюючись в кожній соціокультурній традиції власним конкретним значенням, відтворюється, проте, в будь-якому типі культури як цінність. Основоположною цінністю у всі часи людській історії було саме життя і проблема його збереження і розвитку в природній і культурній формах [4].

В сучасну епоху глобальних змін особливого значення набувають абсолютні цінності добра, краси, істини і віри як фундаментальні підстави відповідних форм духовної культури, що передбачають гармонію, міру, рівновагу цілісного світу людини і її конструктивного життєзатвердження в культурі.

Пріоритет в усі часи надавався моральним цінностям, які визначають життєздатність суспільства, повсякденну поведінку людей, регулюють соціальні конфлікти, забезпечують раціональність і людяність способу життя. Критеріями цих цінностей виступають не лише уявлення про такі моральні якості, як доброзичливість, повага до людської гідності, милосердя, доброта, людяність, толерантність, порядність, вміння прощати, не чинити зла, а й практичні дії, вчинки, мотиви, стимули і наміри людей [8]. Розрізняють загальнолюдські моральні цінності, що набуті попередніми поколіннями незалежно від расової, національної чи релігійної належності морально-духовні надбання, які визначають основу поведінки та життєдіяльності окремої людини або певних спільнот. А також, національні моральні цінності - це історично зумовлені і створені народом погляди, переконання, ідеали, традиції, звичаї, практичні дії, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але вирізняються національними проявами і основою соціальної діяльності людей певної етнічної групи. Отже, загальнолюдський характер навчанню і вихованню надають знання про людську спільноту, її історію, народи, діяльність ООН

та інших міжнародних організацій, чия дія спрямована на збереження миру.

У процесі професійного навчання майбутній вчитель початкової школи має усвідомити, що пріоритет загальнолюдських цінностей закладається у стратегію і тактику розвитку сучасної системи освіти, серед них - віра, надія, любов, гідність, сумлінність, правдивість, досконалість, чесність, милосердя, життя, справедливість тощо. У християнстві вони репрезентовані Десятьма Заповідями Божими. Моральність є внутрішньою ціннісною основою духовності, культури суб'єкта, яка спрямовує людську активність на утвердження самоцінності особистості усвідомлення обов'язків людини перед іншими людьми, перед Батьківщиною, суспільством, природою. У ставленні до особистості моральність виступає метою, перспективою її вдосконалення і, насамкінець, вимогою [12, с.527]. Пріоритет сучасної моральності - загальнолюдські гуманістичні цінності. Особливе значення має розвиток потреби в емоційному і духовному контактах з людьми, потреба у самоповазі та співпереживанні людям, що виявляється у гуманній поведінці, вияві поваги до людської гідності, людяності, бажанні допомогти, прояві довіри, толерантності.

Специфіку ціннісного відношення можна бачити на прикладі духовних цінностей, особливо «вищих». Вони безпосередньо пов'язані з суспільними відносинами, і в цілому можна сказати, що за запитанням про цінності ховається проблема взаємовідношень особи та суспільства. Словосполучення «вищі цінності», як правило, вживається поряд з прикметником «вічні». По суті, вічність в цьому випадку має якість загальнолюдськості. Їх часто називають непорушними, але не тому, що всі їх дотримуються, а через те, що лише при умові, що вони є нормами для більшості, людство взагалі може вижити як спільнота.

Загальнолюдські цінності спонукають майбутнього педагога до самореалізації, самовдосконалення, любові до професії, до оточуючої дійсності, до природи, допомагають розібратися у сенсі людського буття. Загальнолюдський характер виявляється в тому, що майбутні вчителі повинні усвідомити себе як частину всієї планети, як активну складову ноосфери, мати відповідальність за свої вчинки перед усім людством, співвідносити у своєму світосприйнятті загальнолюдське та національне. Відчуття себе як громадянина світу, сформованість планетарного мислення, толерантність у ставленні до інших людей, націй, народів - це далеко не повний обсяг питань загальнолюдського.

Досягнення певного рівня засвоєння загальнолюдських цінностей залежить від впливу багатьох чинників, зокрема: розвитку загальної та гуманістичної культури, специфіки особистісної біографії суб'єкта, загальної спрямованості розвитку соціуму, країни, держави, цивілізації, педагогічної майстерності та ціннісних установок викладачів, батьків, взагалі дорослих, з якими стикається молодь тощо. Однак найбільш впливовий - педагогічне керівництво процесом формування системи

ціннісних орієнтацій у тому числі загальнолюдських цінностей.

До загальнолюдських цінностей слід віднести і національні, оскільки вони виявляються у повазі до рідної мови, історії свого народу, його культурних традицій тощо і забезпечують як духовну єдність поколінь так і процес формування національної самосвідомості [7, 11], серед них - українська ідея, державна незалежність, почуття національної гідності, історична пам'ять, повага до державної символіки, любов до рідної культури, мови, традицій, сприяння розквітові духовного життя українського народу тощо. В. Кремень зазначає, що в якості повноцінних заходів для дослідження проблеми національної ідеї в соціокультурному бутті людини філософія людиноцентризму використовує не лише гносеологічні принципи, а й методи моралі, релігії, мистецтва. І в цьому плані філософія людиноцентризму не дана а задана: сутність її виявляється через метафілософський синтез різноякісних підходів до дослідження національного життя й культури. І результатом такого синтезу є вже не просто системне, а енциклопедичне розуміння національної ідеї як сукупності різних системних, духовних способів національного буття.

Українське суспільство сьогодні потребує пошуку нових знань, стереотипів мислення на засадах національної історико-культурної спадщини. Національна ідея найістотніша яка закладена у мрії мати свою самостійну державу та її щасливе процвітання, демократичне суспільство з національною культурою, освітою, системою навчання і виховання. Ця обставина актуалізує проблему формування національних цінностей.

Національні цінності базуються на світових цінностях і підпорядковані меті приєднання до загальнолюдської культури, оскільки нормальна національна самосвідомість вільно сприймає всі культурно-духовні цінності людства. Саме у такий спосіб поєднується загальнолюдське і національне. Сьогодні кожному зрозуміло, що взаємодія національного і загальнолюдського становить основу традицій формування духовного світу підростаючих поколінь у вихованні народу, незалежно від його національної належності. Найбільш рельєфно ці процеси виявляються на певних етапах історичного розвитку різних народів, їх взаємодії з народами-сусідами.

Для того щоб глибше зрозуміти національно-психологічні особливості культурного середовища, в якому треба будувати свою діяльність, майбутньому вчителю початкової школи треба глибоко й уважно вивчати літературні, історичні, політично-громадські та інші витоки формування та розвитку народу, його контакти з народами-сусідами. Такий підхід дасть змогу запобігти помилок, що пов'язані з особливостями соціальної психіки і характером людей, їх ставленням до морально-етичних та соціально-правових норм суспільного життя. Поверхове знання традицій і звичаїв народів може привести до конфліктів не тільки міжнародного характеру, а й побутового. Нерозуміння етики

та культури одного народу іншими і, навпаки, несподіваний збіг у трактуванні моральних ідеалів між народами, навіть якщо вони не мають спільних кордонів і безпосередніх контактів, також можуть спричинити непорозуміння.

Розвиток громадянських цінностей пов'язаний з вихованням у майбутніх вчителів глибокого почуття любові до України, її народу, формуванням якостей громадянина-патріота; формування високої правової культури, правосвідомості; стимулювання внутрішніх зусиль до саморозвитку і самовиховання. Серед провідних громадянських цінностей виділяють свободу, пошану до Закону, свободу слова, права людини, суверенітет особи, рівність громадян, самовідповідальність людини, толерантне ставлення, пошану праці тощо.

Почуття патріотизму - складне і багатогранне поняття, один з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя людини. Сучасний патріотизм передбачає національно-усвідомлене ставлення до Батьківщини. Відповідно зміст навчання і виховання майбутніх вчителів має бути спрямованим на культивування в них почуття, волі й життєвих настанов в руслі патріотичної самосвідомості, творчо стверджувати в них духовне життя свого народу - сприймати українську мову й історію, українську державність і правосвідомість, українське світосприймання, пісню, літературу й культуру як свої власні. Виховання у молоді почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. Головною тенденцією у змісті патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до свого народу, Батьківщини, держави, нації.

Висновок. Отже, можна констатувати, що у змісті навчання і виховання майбутніх вчителів початкової школи необхідно реалізувати наскрізні загальнолюдські, цивілізаційні цінності які сприяють їхньому морально-патріотичному вихованню. Оскільки, головним обов'язком вчителів початкової школи у контексті проблеми морально-патріотичного виховання є утвердження у молодших школярів принципів загальнолюдської моралі; виховання в них поваги до батьків, старших за віком, до народних традицій та звичаїв, національних і культурних цінностей України, її державного й соціального устрою; підготовка їх до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди тощо.

Література

1. Бех І. Духовні цінності в розвитку особистості /Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. - 1997. - № 1. - С. 127-130.
2. Бех І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / Іван Дмитрович Бех // Початкова школа. - 2001. - № 12. - С. 24-26.

3. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О. Вишневецький: Навч. посіб. - 3-тє вид., доопрац. І доп. - К.: Знання, 2008. - С.230-234.
4. Зеленов Є.А. Загальнолюдські цінності - основа планетарного виховання студентської молоді [Електронний ресурс] Режим доступу. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./domtp/2009_1/Zelenov.p...
5. Класифікація цінностей. Вищі цінності та їх роль у суспільстві / Основи філософських знань [Електронний ресурс] Режим доступу, <http://subject.com.ua/philosophy/osnovi/155.html>
6. Кирьякова А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей / А.В. Кирьякова: Монография. - Оренбург, 1996. - 190 с.
7. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Кремень. - К.: Грамота, 2007. - 576 с.
8. Марченко Т.В. Формування загальнолюдських гуманістичних цінностей як пріоритет сучасної моральності [Електронний ресурс] Режим доступу. <http://intkonf.org/marchenko-tv-formuvannya-zagalnolyudskih-guman...>
9. Серєда В. Развитие общечеловеческих ценностей [Електронний ресурс] Режим доступу до журн. http://zhurnal.lib.ru/s/sereda_wladimir_afanasxewich/asrf23.shtml
- Ю.Скородумова Т.В. Европейская цивилизация и общечеловеческие ценности // Кантовские чтения в КРСУ (22 апреля 2004 г.); Общечеловеческое и национальное в философии: II международная научно-практическая конференция КРСУ (27-28 мая 2004 г.). Материалы выступлений / Под общ.ред. И.И. Ивановой. - Бишкек, 2004.-С.183-187.
- П.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський - Вибрані твори: у 5-ти т. - К.: Радянська школа. - 1976 - Т. 3 - С. 7 - 279.
- 12.Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень.: Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.

Bibliography

1. Bekh I. Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti /Ivan Dmytrovych Bekh // Pedagogika i psykholohiia. - 1997.-№ 1.-S. 127-130. (Ukraine)
2. Bekh I.D. Pochuttia tsinnosti inshoi' liudyny yak moralnyy priorytet osobystosti / Ivan Dmytrovych Bekh // Pochatkova shkola. - 2001. - No 12. - S. 24-26. (Ukraine)
3. Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedagogiky / O. Vyshnevskiy: Navch. posib. - 3-tie vyd., dooprats. I dop. - K.: Znannia, 2008. - S.230-234. (Ukraine)
4. Zelenov Ye.A. Zahalnoliudski tsinnosti - osnova planetarnoho vykhovannia studentskoi molodi [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./domtp/2009_1/Zelenov.p. (Ukraine)
5. Klyasyfikatsiia tsinnostei. Vyshchi tsinnosti ta yikh roi u suspilstvi / Osnovy filosofskykh znan [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu. <http://subject.com.ua/philosophy/osnovi/155.html> (Ukraine)
6. Kyriakova A.V. Teoriya oryentatsyy lychnosty v myre tsennostey / A.V. Kyriakova: Monohrafiya. - Orenburh, 1996. - 190 s. (Russia)
7. Kreney V. Filosofiia natsionalnoi idey. Liudyna. Osvita. Sotsium. / V. Kreney. - K.: Hramota, 2007. - 576 s. (Ukraine)

8. Marchenko T.V. Formuvannia zahamoliudskykh humanistychnykh tsinnosti yak priorytet suchasnoi morálnosti [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu. <http://intkonf.org/marchenko-tv-formuvannya-zagalnolvudskih-guman>. (Ukraine)
9. Sereda V. Razvytye obshchechelovecheskykh tsennostey. [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu do zhurn. http://zhurnal.lib.ru/s/sereda_wladimir_afanasxewich/asrf23.shtml (Russia)
10. Skorodumova T.V. Evropeyskaia tsyvylyzatsiya y obshchechelovecheskye tsennosti // Kantovskye chteniya v KRSU (22 apreliya 2004 h.); Obshchechelovecheskoe y natsyonalnoe v fylosofyy: II mezhdunarodnaia nauchno-praktycheskaia konferentsiya KRSU (27-28 maia 2004 h.). Materyalbi vbistupleny / Pod obshch.red. Y.Y. Yvanovoy. - Byshkek, 2004. - S. 183-187. (Russia)
11. Sukhomlynskyi V. O. Sertse viddaiu ditiam / V. O. Sukhomlynskyi - Vybrani tvory: u 5-ty t. - K.: Radianska shkola. - 1976 - T. 3 - S. 7 - 279. (Ukraine)
12. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H. Kremen.: Yurinkom Inter, 2008. - 1040 s. (Ukraine)

УДК 378:364-051(477) "19/20"

Чекаленко Вікторія Тарасівна - аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

E-mail: vika_chekalenko@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ (80-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.)

Анотація. Висвітлено питання історії становлення професійної підготовки соціальних працівників в Україні. На основі аналізу наукових джерел описано завдання, функції та методи роботи соціального працівника в цілому. Охарактеризовано сутність, зміст та особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні. Розкрито функціональні обов'язки соціального працівника в досліджуваній період. Розглянуто ролі соціального працівника які діють в більшості країн світу(брокер, посередник, мобілізатор, адвокат, вчитель, коректор, проєктант, консультант та адміністратор). Виділено сім основних стадій саморуху особистості до вершини професіоналізму (аморфна оптація, оптація, професійна підготовка, професійна адаптація, первинна професіоналізація, вторинна професіоналізація та професійна майстерність).

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний працівник, дозвілля, дозвіллева діяльність, студентська молодь.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR SOCIAL WORKERS IN UKRAINE (80th years of the XXth - the beginning of the XXI century).

Abstract. The issue of the history of the formation of vocational training of social workers in Ukraine is highlighted. On the basis of analysis of scientific sources, the tasks, functions and methods of work of a social worker in general